

E.A. Bjørk: *Færøsk bygderet. Del 1-3. Tórshavn: Matrikulstovan, 1956-1963 (genoptr. 1984).*

Matrikulstovan, 3 bd., 26 cm. Kr. 400,-. De foreliggende tre bind kan karakteriseres som det mest omfattende og grundigste værk om færøske landboforhold. E.A. Bjørk (1918-72) var dommerfuldmægtig i Tórshavn 1951-63 og senere sorenskriver samme sted 1965-72. De første år på Færøerne benyttede Bjørk til intense studier i det omfattende dokumentariske materiale, der findes – for det meste upubliceret i forskellige arkiver – om retsforholdene i Færøernes gamle hovederhverv.

Vintrene 1956-58 holdt forfatteren en række forelæsninger for særligt indbudte, angiveligt for at afprøve sine resultater og meninger mod folk med lokalkendskab og praktisk erfaring. Forelæsningerne, samt de efterfølgende diskussioner, blev duplikeret og udgivet i begrænset oplag. Den nye udgave, der er et offset-genoptryk, er beriget med en række ældre udmærkede fotografier fra bygder og arbejdsituationer. At udgivelsen overhovedet er mulig, vidner om en udbredt historisk interesse i den færøske befolkning.

For at forstå de færøske bygders udvikling, funktion og skiftende problemer, er det nødvendigt med et indblik i de juridiske forhold, som første gang dokumenteres i »Seydabrævid« fra 1298. Bjørk ser de juridiske dokumenter på baggrund af den materielle produktin. Selv om vore fagområder tilsyneladende er vidt forskellige, så overlapper de i virkeligheden så meget, at geografer, der tager udgangspunkt i den materielle produktion og ser den i sin historiske udvikling, kan øse af denne rige kilde. Værket er i grunden et smukt eksempel på den sammenhæng og vekselvirkning, der er mellem den materielle produktionsmåde og den juridiske overbygning.

Hvert bind har en detaljeret indholdsfortegnelse, samt emne-, stednavne- og juridiske registre, som gør det let at søge i og arbejde med værket.

Rolf Guttesen

Susan A. Knox: *The making of the Shetland landscape.*

Donald, Edinburgh, 1985.

X, 255 s., ill. 25 cm. GBP 16.-.

Bogens centrale tema er landbrugsændringerne gennem »scattald division«,

som fandt sted på Shetlandsøerne især i perioden 1850-1880. Ordet scattald er af nordisk oprindelse og betyder skat-hold, dvs den del af jorden, som holder eller bærer skatten. Som arealklasse svarer den til commonty i Skotland eller hagi på Færøerne.

Afhandlingen falder i tre dele. Først beskrives landskabet inden ændringsprocessen satte ind med juridisk baggrund i Act of Division of Commonty fra 1695. Den fik dog først større praktisk betydning på Shetlandsøerne i anden halvdel af forrige århundrede. Termen landskab skal i denne bog nok tages med et vist forbehold, de fleste steder ville landbrugssystem dække sagen bedre. Dernæst beskrives selve opdelingen med et væld af detaljer og eksempler, som er fremdraget af forskellige hidtil ubenyttede arkivmaterialer. Tilsidst diskuteres følgerne af denne reform, som teknisk medførte et bedre landbrug med indhegning af brugene, dræning, gødskning og afgrøderotation. Bevægelsen fra subsistensbrug til markedsorientering produktion beskrives som en følge, men var nok i lige så høj grad godsejernes ledemotiv.

En hovedmangel i fremstillingen er, at man ikke får noget differentieret billede af ejendomsforholdene i landbruget og de konflikter, der har været mellem lairds (herremænd) og crofters (småhusemænd). Nok var crofter-befolkningen fattig, men efter forbedringerne forsvandt deres livsgrundlag og en meget stor del måtte emigrere. Befolkningsvæksten frem til 1861-tællingen beskrives kort, men der findes ingen diskussion af årsagerne til denne. Spredte passager i teksten antyder at man kunne søge en forklaring i produktionsforholdene, men dette tema udvikles slet ikke.

Først med Crofters' Holdings Act fra 1886 fik crofter-befolkningen visse grundlæggende rettigheder, og der blev dæmmet op for den nådesløse udnyttelse af de fattige. Forfatteren mener at denne lov fastfros landbrugssituationen på øerne, hvilket hun nok har ret i.

Rolf Guttesen

Gerhard Sandner: *Zentralamerika und der Ferne Karibische Westen: Konjunkturen, Krisen und Konflikte 1503-1984.*

Steiner, Stuttgart, 1985.

X, 409 s., ill. & 9 kort. 25 cm.

DEM 78,-.

Forfatteren kalder sin bog for et historisk længdesnit siden kolonitidens begyndelse med de mange kriser og konflikter, som

området har gennemlevet frem til i dag, hvor U.S.A. er den vigtigste politiske faktor i et handlingsforløb, som både indeholder elementer af en øst-vest konfrontation og en nord-syd dialog. Det har været formålet ud fra et integreret synspunkt at bidrage til en fordybelse og forståelse af de historiske og rumlige sammenhænge i udviklingen. En gennemgang af områdets geologiske og morfologiske historie både til lands og til vands bruges som baggrund for det miljø, hvori de historiske episoder udspringer sig, og som har et fremtrædende element af søfartens ikke altid lige fredelige historie i form af smuglerhandel, piratisme og roveri samt den spansk-britiske søkrig 1739-48, hvori Panamatangen som et vigtigt trafikknudepunkt spiller en afgørende rolle. Disse mange interessante problemer er veldokumenterede gennem en grundig forskningsindsats, der medtager både store og små ting. Hovedvægten er lagt på den politiske-økonomiske udvikling af de mellemamerikanske stater fra Honduras til Colombia med forbindelser til Jamaica og er især spørgsmålet om kontrol med minedrift og plantagedrift samt naturligvis de trafikale støttepunkter på tangen.

Viggo Hansen

Local maps and plans from medieval England. Ed. by R.A. Skelton and P.D.A. Harvey.

Oxford University Press, Clarendon 1986.

XV, 376 s., ill. 37 cm. GBP 235.-.

I et oplag på blot 500 eksemplarer og med en forsinkelse på 10 år foreligger nu dette værk i formatet 38x30 cm. Det indeholder 30 ret så rå tegninger, der for orienteringens skyld ledsages af moderne geodætiske oversigtskort, og de må betragtes som bilag til de ofte lange, latinske tekster, der fremtræder som en slags juridiske dokumenter over lokale ejendomsforhold, indeholdende ejerskel med særlig fremhævelse af afvandingsforhold som floder og kanaler. Her er således tale om primitive matrikelkort. Man imponeres ikke af den middelalderlige tegnekunst, og kun et par af illustrationerne kan siges at have en vis historisk-geografisk interesse.

Viggo Hansen

Haack Atlas zur Zeitgeschichte. Hrsg.: Zentralinstitut für Geschichte der Akademie der Wissenschaften der DDR.

Haack, Gotha 1985. 73 s., kort. 35 cm. DM 38,-.

I 200-året for »geografiske-kartografiske arbejder« i Gotha udsender Haack dette historiske atlas, der tager udgangspunkt i den socialistiske revolution 1917 og derefter følger socialismens fremmarch og etablering af de socialistiske statssamfund og herunder peger på DDR's rolle på den internationale arena, den internationale arbejderbevægelse, de nationale befrielsesbevægelser samt udviklingslandenes kamp for uafhængighed, solidaritet og fredsbevægelser. Som modpol vises det at imperialismen i samme tid måtte acceptere følelige nederlag »og på den baggrund forstærke sine anstrengelser for at opretholde sine mod socialismen rettede positioner ved interventioner og neokolonisation«. Disse politiske aspekter handler de første 41 sider om, mens resten af atlasset er helliget befolkning og erhvervsforhold i alle jordens lande frem til 1980, gengivet under anvendelse af et stort farvespektrum, mange signaturer og talrige grafiske modeller. Kortenes overlæshed vanskeliggør oversigten og tjener egentlig ikke det velrenommerede Gothas kartografiske anstalt til ære, såfremt det har været ønsket at gøre atlasset tilgængeligt for en bredere læserkreds også uden for DDR.

Viggo Hansen

Carl Troll: Tagebücher der Reisen in Bolivien 1926/27. Bearb. von Felix Monheim. Hrsg. von Ingeborg Monheim. (Erdwissenschaftliche Forschung Bd. 19). Steiner, Stuttgart 1985.

XII, 390 s.: ill. 30 cm. DEM 118,-.

Den kun 26-årige Carl Troll havde en god faglig ballast med sig, da han i 1926 begav sig til Sydamerika for i Bolivia at drive de glacialmorfologiske studier videre, som han havde startet i Alperne, ligesom han genoptog sine plantagegeografiske arbejder spec. men henblik på de sydamerikanske plantesamfunds sammensætning, der interesserede ham glødende. Et helt års rejser og iagttagelser nedfældedes i 22 dagbøger, 7 ruteoptagelsesbøger, et herbarium på 3400 arter samt 80 landskabsskitser. Bearbejdelsen af dette omfattende materiale er blevet foretaget af Felix Monheim og udgivet af dennes enke, mens Trolls enke, Elisabeth, overførte dagbøgenes stenogramskrift til maskinskrift. Troll har haft alle mulige forudsætninger for på skrift at gengive og tolke sine iagttagelser, og der er delvis takket være Felix Monheims bearbejdelse kommet en levende skildring

ud af de knappe, stenogramagtige dagbogsoptegninger, der også 60 år senere står som et monument over Trolls indsats i højbjergforskningen. Det kan synes en mangel, at Troll ikke har medbragt fotografisk udstyr, men det har nok villet belaste hans rejseudstyr i betragtning af, at en stor del af turen foregik pr. muldyr, og fordi han i lange tider færdedes uden for civilisationen. Hans tolkede skitser har måtte gøre det ud for fotos trods deres af vind og vejr noget miserable tilstand.

Viggo Hansen

Geographers: bibliographical studies. Vol. 9. Ed. by T.W. Freeman.

Mansell, London 1985.

XIII, 162 s., ill. 28 cm. GBP 20,-.

Initiativtager til dette bind 9 såvel som af de foregående er en arbejdsgruppe under den Internationale Geografunion med betegnelsen The History of Geographical Thought i samarbejde med den internationale union for the History and Philosophy of Science. Serien er redigeret af T.W.Freeman, i de første år (1977-80) sammen med Philippe Pinchemel, og tanken har været at bringe en række biografier over geografer, der har gjort sig internationalt kendte ved banebrydende arbejder inden for forskningen og formuleringen af nye tanker og ideer. De i dette bind bibliograferede forskere virkede med enkelte undtagelser i perioden fra midten af forrige århundrede til midten af dette. Som eneste skandinaver optræder Ragnar Hult og J.E. Rosberg. Hverken i dette eller forrige bind finder man danske navne, mens 2 svenske geografer har fundet plads, nemlig Helge Nelson og J.G. Granö.

Viggo Hansen

Ulrich Ante: Zur Grundlegung des Gegenstandsbereiches der politischen Geographie: über das »Politische« in der Geographie. (Erdkundliches Wissen H. 75).

Steiner, Stuttgart 1985.

184 s. 24 cm. DEM 38,-.

Som grundlæggende betragtning af substansen i den politiske geografi fremholder forf. 2 indgangsvinkler eller objekter, dels som menneskets politiske handlinger, som de udspilles i et rum, og dels som samspillet mellem natur og politik med henblik på at forklare rumlige systemer og processer. Med sådanne indgangsvinkler fremstår den politiske geografi med et vidt spektrum, der ikke afviger meget fra den moderne opfattelse af kul-

turgeografien, især socialgeografien, hvor ikke mindst relationen menneske-rum er hovedobjektet inden for planlægningssfæren. Fremstillingen er på mange måder forbilledlig, hvis man anlægger de ovennævnte synspunkter på den politiske geografi og især ser spørgsmålet i et historisk perspektiv. Forfatteren taler også om de 3 skilte begreber: Politisk geografi, geopolitik og statsvidenskab, der afspejler sig i den historiske gennemgang af litteraturen. Her kommer naturligvis forholdene inden for den tyske litteratur frem, hvor geopolitikken i 1930'erne og 1940'erne var populær i regimet i Haushofers tolkning, der kan føres tilbage til Kjellén og Ratzels statsvidenskab. Også fransk litteratur får sin tolkning, men mest gøres det ud af de anglo-amerikanske bidrag til udviklingen af den politiske geografi som f.eks. hos Hartshorne og Harvey. Her kommer man naturligvis også ind på marxistiske ideer, på socialvidenskabens lovmæssigheder og de nomotetiske og ideologiske metoders udsagn. Litteraturlistens 250 forfatternavne siger noget om den store bredde i opfattelsen af den politiske geografi, og efter anmelderens mening er Ulrich Antes bog det absolut bedste bidrag til de synspunkter, der anlægges om og behandles i politisk geografi.

Viggo Hansen

Poul Holmelund: J.F. Schouw 1789-1852: Geografforlaget 1976-1985.

Geografforlaget, Brendstrup 1986.

XVII, 122 s., ill. 23 cm. Pris ikke oplyst.

Anledningen til den foreliggende udsendelse af en facsimile-udgave af J.F. Schouws Prøver på en Jordbeskrivelse med kommentarer af Poul Holmelund samt en biografi er Geografforlagets tiårsjubilæum i 1985, og man kan vanskeligt tænke sig en mere velkommen publikation i den anledning. Holmelund har ret i, at J.F.Schouws ry som lærebogsforfatter nærmest er gået af minde blandt dette århundredes geografilærere, selv om hans opfattelse af faget fik stor betydning for senere forfattere som C.A.Christensen og Andersen & Vahl. Schouws vidtspændende interesse inden for naturvidenskaberne gav sig mange udslag, som det ses af oversigten over hans »mærkedage«, der også nævner hans store politiske interesser, bl.a. manifesteret gennem hans deltagelse i den grundlovgivende stænderforsamling. Hans interesser for en demokratisk styreform hang sammen med, at han tillagde en naturvidenskabelig uddannelse stor betydning for almen-